

Nr 217.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (civilarbetare); given Stockholms slott den 20 mars 1925.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vid Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (*civilarbetare*).

G U S T A F.

Torsten Nothin.

Förslag

till

Lag

om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (*civilarbetare*).

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

• Denna lag äger tillämpning å värnpliktiga, som erhållit tillstånd att fullgöra dem åliggande värnpliktstjänstgöring genom att i stället för tjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning (*civilarbetare*).

2 §.

Civilarbetare, som, i avsikt att undandraga sig tjänsten, underlåter att efter inkallelse eller efter tilländagången tjänstledighet inställa sig till tjänstgöring eller olovligen avviker från den tjänstgörings- eller vistelseort, som är för honom bestämd, eller eljest olovligen håller sig undan, straffes med böter eller fängelse i högst sex månader. Kan avsikt, som nu är sagd, ej ådagaläggas, vare straffet böter; dock att, där brottet begås av någon, som förut varit straffad enligt denna paragraf, samt omständigheterna äro synnerligen försvårande, straffet må höjas till fängelse i högst sex månader.

3 §.

Vägrar civilarbetare att åtlyda vad arbetsbefälet under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten honom befallt, straffes med böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst ett år.

4 §.

Gör civilarbetare sig eljest skyldig till vårdslöshet eller försummelse i fullgörande av tjänsteplikter, straffes med böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader.

5 §.

Brott, varom i 2—4 §§ förmäles, åtalas av allmän åklagare. Åtalet anhängiggöres, där brottet förövats i stad, vid stadens rådstuvurätt men, om rådstuvurätt ej i staden finnes eller brottet förövats å landet, vid närmaste rådstuvurätt.

6 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skall förvandling ske efter allmänna strafflagen.

7 §.

För mindre förseelser i tjänsten må, i stället för straff, varom ovan sagts, såsom tillrättavisning användas:

a) varning;

b) åläggande för visst antal gånger, högst sex, eller för viss bestämd tid, högst femton dagar, att utom vanlig ordning förrätta handräkningsarbeten;

c) förbud att under viss bestämd tid, högst femton dagar, vistas utom förlägningsområde.

Tillrättavisning, varom nu är sagt, må ej användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel, ej heller tillrättavisning, varom i b) förmäles, i något fall så användas, att genom överansträngning eller annan orsak men för den felaktiges hälsa och tjänstbarhet därav kommer.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av vad sålunda stadgats meddelar Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1925.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 6 mars 1925.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet anför chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin:

»I lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, stadgas, att värnpliktig, som hyser allvarliga, på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring i den ordning, gällande värnpliktslag förutsätter, må, därest hans samvetsbetänkligheter avse tjänstgöring med vapen, fullgöra sin värnplikt vid krigsmakten utan att övas i vapnens bruk eller bära vapen eller ammunition, samt, därest samvetsbetänkligheterna avse varje tjänstgöring vid krigsmakten, i stället för honom åliggande värnpliktstjänstgöring utföra civilt arbete för statens räkning.

Några särskilda bestämmelser angående brott och förseelser, som av ifrågasvarande värnpliktiga kunna begås under deras tjänstgöring, finnas icke. Beträffande dem, som fullgöra sin värnplikt vid krigsmakten utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition, synes vara uppenbart, att av dem begångna brott och förseelser falla under strafflagen för krigsmakten. Med avseende å de värnpliktiga, som i stället för tjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete, ställer sig saken mera tvivelaktig. Enligt 6 § strafflagen för krigsmakten, jämförd med 1 § samma lag, lyda emellertid de värnpliktiga under strafflagen för krigsmakten allenast under den tid, då de fullgöra dem åliggande tjänstgöring *vid krigsmakten* samt då de under färd till och från sin tjänstgöringsort stå under militärbefäl. Då de s. k. civilarbetarna icke tjänstgöra vid krigsmakten och ej heller under sin tjänstgöring stå under militärbefäl, synes sålunda strafflagen för krigsmakten icke bliva å dem tillämplig. Av dem i tjänsten begångna brott eller förseelser bliva följaktligen straffria, i den mån desamma icke äro enligt allmän lag belagda med straff.

Den brist i lagstiftningen, som sålunda synes föreligga, har föranlett åtskilliga framställningar till Kungl. Maj:t.

I skrivelse den 22 juli 1922 har vice krigsdomaren vid regementskrigsrätten vid Svea trängkår N. Aschan anfört, att vid berörda krigsrätt handlagts ett mål mot en värnpliktig, vilken, sedan han erhållit tillstånd att i stället för honom åliggande värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning, vägrat att fullgöra vederbörande arbetsbefäls honom givna befallning att förrätta dylikt arbete, därvid krigsrätten i utslag den 22 juli 1922, enär det varken jämlikt 39 § lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes eller enligt särskild författning tillkomme krigsrätten att till prövning upptaga den mot den värnpliktige framställda ansvarstalan, förklarar sig obehörig att med målet taga vidare domarebefattning.¹ Då det kunde befaras, att den ifrågakvarande värnpliktige kunde väntas få efterföljare, sedan utgången av ovannämnda mål blivit känd, ville Aschan anmäla förhållandet.

Framställningar i ämnet från myndigheter m. fl.

V. krigsdomaren
N. Aschan.

I skrivelse den 28 februari 1923 har riksdagens militieombudsman i samma ämne anfört:

Riksdagens-
militie-
ombudsman.

Enligt 1 § i strafflagen för krigsmakten hänfördes under krigsmän bl. a. värnpliktiga under den tid, de fullgjorde dem åliggande tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten, samt då de under färd till eller från sin tjänstgöringsort stode under militärbefäl. I egenskap av krigsmän lydde de under strafflagen för krigsmakten enligt 6 § i lagen. I vissa andra avseenden lydde värnpliktiga under strafflagen för krigsmakten, ehuru de därvid icke betecknades såsom krigsmän (7 och 11 §§). Samtliga ovanberörda lagrum avsåge emellertid tjänstgöringsskyldighet vid krigsmakten. Den tjänstgöringsskyldighet, som enligt 1920 års lag åläge dem, som erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring fullgöra civilt arbete för statens räkning, vore sålunda icke av beskaffenhet att hänföra dessa under strafflagen för krigsmakten för därunder begångna förbrytelser. Dylika värnpliktiga vore följaktligen icke underkastade straffpåföljd, därest de undandroge sig fullgörandet av det dem i stället för värnpliktstjänstgöringen åliggande arbetet, vare sig de från början utebleve därifrån eller sedan de inställt sig avveke eller helt enkelt vägrade fullgöra arbete, som förelades dem. Visserligen kunde sådan värnpliktig jämlikt § 13 förordningen den 28 april 1922 angående tillämpning av lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnplikts-tjänstgöring, efterspanas och till arbetsplatsen hämtas på sätt i hämtningskungörelsen stadgades beträffande värnpliktigs efterspanande och hämtande till tjänstgöring eller inskrivning. Då emellertid i fråga om samvetsömma värnpliktiga föreskrift, motsvarande 42 § andra stycket värnpliktslagen, saknades därom, att hämtningen skulle ske på den försumliges bekostnad, torde hämtningsäventyret vara en alltför ringa olägenhet för att ensamt kunna tänkas avskräcka från undanhållning. Något medel att avhålla den värnpliktige från att åter avvika funnes i varje fall icke än mindre än förmå honom att utföra förelagt arbete. Ej heller i fråga om värnpliktig, som vägrade eller underlåte att ställa sig till efterrättelse föreskrifter rörande sättet för arbetets utförande eller som eljest visade dåligt uppförande, stode någon möjlighet till ingripande vederbörande myndighet till buds.

Även om man ansett sig kunna räkna med såsom regel, att de medborgare, varom här vore fråga, lojalt skulle fullgöra sin skyldighet, torde det dock vara uppenbart att undantag från denna regel med visshet kunde förväntas. Av vad ovan anförts framginge även att fall numera inträffat, då värnpliktiga, som erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring få fullgöra civilt arbete, vägrat att utföra detta.

¹ Detta utslag här faststälts av krigshovrätten genom utslag den 23 oktober 1922.

Så snart dylika fall en gång börjat förekomma, torde vara klart att åtgärder måste vidtagas till förhindrande av deras upprepande. Här liksom eljest måste staten hava medel i sin hand att av sina medborgare utkräva de dem i denna egenskap åliggande skyldigheter. Frånsett att det för den allmänna rättsuppfattningen måste förefalla egendomligt, att en yngling, som under militärtjänst vägrade lyda förmans befallning i tjänsten, bleve hårt bestraffad, under det att hans samvetsömme kamrat kunde utan straffpåföljd vägra fullgöra det civila arbete, som ålagts honom i stället för denna militärtjänst, måste det även för den tredskandes mera samvetsgranna kamrater framstå såsom en orättvisa, att under det de frivilligt fullgjorde sin skyldighet och därvid under avsevärt längre tid än övriga värnpliktiga ginge miste om den högre arbetsförtjänst, de eljest kunnat erhålla, den mindre lojale till egen ekonomisk fördel kunde undandraga sig sin förpliktelse. Att ett dylikt missförhållande lätt kunde komma att fresta svagare karaktärer att följa det dåliga exemplet torde ligga i öppen dag, och medvetandet om myndigheternas maktlöshet kunde därigenom komma att äventyra ändamålet med 1920 års ovannämnda lag. Härtill komme emellertid, att sådana fall, som det ovan sist omnämnda, därest de skulle upprepas, vore i hög grad ägnade att störa icke blott den av vederbörande myndighet uppgjorda planen för arbetet, utan även, till men för de övriga, plikt-trogna värnpliktiga, det å arbetsplatsen pågående arbetet.

Med hänsyn till vad sålunda anförts hade militieombudsmannen ansett det in-träffade giva vid handen, att bestämmelser numera icke kunde undvaras till förekommande av tredska vid fullgörandet av ifrågavarande skyldighet.

Domän-
styrelsen.

Domänstyrelsen har i särskilda skrivelser den 16 augusti 1923, den 5 och den 15 maj 1924 anmält, att värnpliktiga, som haft att utföra civilt arbete för statens räkning, vägrat att fullgöra sådant arbete.

Befälhavaren
för Östergöt-
lands västra
inskrivnings-
område.

I skrivelse den 1 juni 1923 har befälhavaren för Östergötlands västra inskrivningsområde anmält, att en värnpliktig inom området, vilken ålegat att inställa sig i Sköldinge för fullgörande av civilt arbete den 15 maj 1923, först den 18 i samma månad infunnit sig å arbetsplatsen.

Befälhavaren
för Örebro
inskrivnings-
område.

I skrivelse den 18 juni 1923 har vidare befälhavaren för Örebro inskrivningsområde anmält, att den i v. krigsdomaren Aschans skrivelse omnämnde värnpliktige jämväl under år 1923 vägrade fullgöra honom ålagt civilt arbete.

Uppgifter
från vatten-
fallsstyrel-
sen och do-
mänstyrel-
sen rörande
vissa för-
seelser, be-
gångna av
samvets-
ömma värn-
pliktiga.

I särskilda skrivelser till cheferna för kommunikations- och jordbruksdepartementen den 7 augusti 1924 har chefen för försvarsdepartementet anhållit, att vattenfallsstyrelsen resp. domänstyrelsen måtte anmodas att till lantförsvarets kommandoexpedition inkomma med uppgifter å samtliga de fall, där under vart och ett av åren 1921, 1922, 1923 och 1924 värnpliktiga, som skolat utföra civilt arbete,

- 1) icke inställt sig å anbefalld inryckningsdag,
- 2) avvikit från arbetsplatsen,
- 3) hämtats genom polismyndighets försorg,
- 4) vägrat att utföra anbefallt arbete,
- 5) i övrigt icke åtyllt arbetsledningens föreskrifter enligt § 13:2 gällande förordning i ämnet (S. F. nr 186/1922) eller eljest givit anledning till anmärkningar; därvid i varje särskilt fall borde angivas den värnpliktiges n:r och namn, det rullföringsområde han tillhörde under arbetstiden, den arbetsplats, till vil-

ken han varit inkallad eller där han varit i arbete, jämte de dagar, då förseelser ägt rum.

I skrivelse den 24 november 1924 har med anledning härav vattenfallsstyrelsen anförde:

Vattenfalls-
styrelsen.

Till en början ville vattenfallsstyrelsen nämna, att under år 1921 hade vattenfallsstyrelsen icke handhaft några samvetsömma värnpliktiga, utan hade inryckning av den första till vattenfallsstyrelsen beordrade kontingent värnpliktiga skett den 16 juni 1922. Därefter hade nya kontingenter inryckt den 15 maj 1923, den 17 mars och den 6 maj 1924. De värnpliktiga hade sysselsatts på ett flertal arbetsplatser inom mellersta och södra Sverige och hade i huvudsak varit underställda samma arbetsbefäl från år till år. Den egentliga administrationen för de värnpliktiga hade dock hela tiden varit ålagd ett särskilt inom styrelsen befintligt organ, varigenom åstadkommits enhetlighet vid behandlingen av de olika frågor, som berört de värnpliktiga i såväl arbets- som författningsavseende.

För att lämna de uppgifter, som begärts i ovannämnda skrivelse, hade vattenfallsstyrelsen anmodat de avdelningar, varunder de värnpliktiga varit närast underställda, att inkomma med upplysningar i berörda avseende och anfördes här nedan de fall av förseelser, som hittills förekommit bland de värnpliktiga hos vattenfallsstyrelsen.

1) *Värnpliktiga, som icke inställt sig å anbefalld inryckningsdag.*

Värnpliktige nr 528 23/1919 T. R. Hannerz hade enligt g. o. nr 254/1923 varit beordrad till inställelse vid Sköldinge den 15/5 1923 men hade först den 18 i samma månad inställt sig. Genom brev den 14 maj hade Hannerz meddelat arbetsbefälet, att han på eget bevåg beslutat inställa sig först den 17 eller 18 maj. Uteblivelsen hade omedelbart anmälts till befälhavaren för r.o. nr 42, som utfärdat efterspaningssedel för Hannerz.

2) *Värnpliktiga, som avvikit från arbetsplatsen.*

Värnpliktige nr 197 23/1921 O. J. E. Hermansson hade avvikit från arbetsplatsen vid Sköldinge utan tillstånd den 17 november 1923 och inställt sig åter själmant den 11 december 1923. Avvikelsen hade omedelbart anmälts till befälhavaren för r.o. nr 23, vilken utfärdat efterspaningssedel för Hermansson. Vid omedelbart efter inställelsen, på vattenfallsstyrelsens föranstaltande företagen läkarundersökning å Hermansson vid garnisonssjukhuset i Stockholm, visade sig Hermanssons lida av sinnessjukdom av lindrigare beskaffenhet. Hermansson hade av denna anledning hemförlovats den 16 januari 1924.

Värnpliktige nr 716 45/1921 D. J. Andersson, som enligt Kungl. Maj:ts tillstånd inryckt till tjänstgöring vid Norrviken den 7 maj 1923 i stället för genom g.o. nr 254/1923 fastställda inryckningsdag den 15 maj, avvek utan tillstånd vid omedelbart efter inryckningen beordrad resa till Stockholm för uttagning av beklädnadspersedlar. Andersson hade åter inställt sig den 15 maj, först sedan vederbörande befäl efterlyst honom i bostaden. Såsom skäl för avvikelsen hade Andersson uppgivit, att en nära anhörig insjuknat. Givetvis hade vattenfallsstyrelsen låtit Andersson tillgodoräkna sig tjänstgöring först från och med den 16 maj.

3) *Värnpliktiga, som hämtats genom polismyndighets försorg.*

Värnpliktige nr 185 57/1923 N. G. A. Östlund, som enligt g.o. nr 88/1924 varit beordrad till arbetsplatsen vid Ramnäs, hade, enligt meddelande från befälhavaren för r.o. nr 57, blivit hämtad till inskrivningsförrättning den 23 februari 1923.

4) *Värnpliktiga, som vägrat att utföra anbefallt arbete.*

Värnpliktige nr 433 41/1916 K. O. E. Larsson, vilken varit beordrad till inställelse den 15 juni 1922 vid vattenfallsstyrelsens arbeten i Örebro, nekade

omedelbart att utföra något som helst arbete i samband med sin värnplikt under motivering, att han fann den civila tjänsten vara endast till det yttre olik den rent militära. Fallet hade omedelbart anmälts till sekundchefen för I. 3, som föranstaltat om krigsrätt med Larsson den 22 juli 1922.

Värnpliktige nr 785 60/1920 E. I. Back,

» » 170 58/1919 J. A. Lenngren,

» » 58 73/1920 E. A. Öhman, och

» » 207 55/1921 E. A. Olsson vägrade den 9 december 1922

att utföra isningsarbete på dammen vid Älvkarleby kraftstation under förberedande, att de icke kunde utföra arbete, för vilket kraftverket eljest måst anlita annan arbetskraft.

Den 6 februari 1923 hade samma värnpliktiga skriftligen förklarat sig vägra utföra allt vid kraftstationen förekommande arbete, som skulle hava utförts oberoende av tillgången av deras arbetskraft. Beträffande denna arbetsnedläggelse hänvisades till vattenfallsstyrelsens skrivelse till kommandoexpeditionen den 9 februari 1923, vilken skrivelse var av följande lydelse: Enligt meddelande från distriktschefen K. G. Ljungdahl vid Älvkarleby kraftstation hade fyra därstädes tjänstgörande samvetsömma värnpliktiga vägrat utföra något som helst vid kraftverket förekommande arbete, som skulle hava utförts oberoende av tillgången på deras arbetskraft. De hade i enlighet därmed nedlagt arbetet från och med den 6 februari 1923. Vid förhör, som av distriktschefen Ljungdahl hållits med dem, hade två av dem förklarat, att de icke såge sig i stånd att utföra något arbete vid Statens vattenfallsverk, och en av dessa — Lenngren — sade sig nu inse, att han begått ett misstag, då han över huvud taget åtagit sig civilt arbete i stället för militärtjänstgöring. Han borde hava vägrat att utföra även detta. Vid förfrågan till de övriga, om vad de ansett sig kunna utföra för arbete, hade de uppgivit, att de endast kunnat utföra sådant, som icke eljest komme att utföras inom 4 à 5 år; de hade ej kunnat verkställa det nu förelagda arbetet att planera tomten framför ställverket, emedan detta eljest skulle gjorts inom nämnda tidrymd. Vattenfallsstyrelsen erinrade, att planeringen av tomten, som sammanhänge med en av andra arbetare utförd kabelöflyttning, hade, om de värnpliktiga ej varit stationerade vid kraftverket, ej nu utförts utan först längre fram och då av den kraftstationen normalt tillhöriga personalen som fyllnadsarbete. De värnpliktiga skulle således genom att utföra detta arbete ej minskat arbetstillfällena för ortens befolkning. Detta bestyrktes bl. a. därav att tomten legat oplanerad i ungefär 2½ år. Styrelsen anhölle på grund av vad som inträffat vid Älvkarleby kraftverk om direktiv, hur denna fråga skulle behandlas.

5) *Värnpliktiga, som i övrigt icke åttlytt arbetsledningens föreskrifter enligt § 13: 2 gällande förordning (S. F. nr 186/1922) eller eljest givit anledning till anmärkningar.*

Ehuru i enstaka fall förekommit, att värnpliktiga visat allmän olust att utföra dem ålagt arbete, hade några anmärkningsvärda förseelser av denna art hittills ej förekommit.

För bedömandet av förseelsefrekvensen meddelades, att följande antal värnpliktiga varit inkallade till utförande av civilt arbete hos vattenfallsstyrelsen:

under år 1922 39 värnpliktiga, varav 22 fullgjorde tjänstgöringsskyldighet i en följd,

under år 1923 47 värnpliktiga, varav 26 fullgjorde tjänstgöringsskyldighet i en följd och

under år 1924 91 värnpliktiga, varav 54 fullgjorde tjänstgöringsskyldighet i en följd.

Beträffande de värnpliktiga, vilka icke begått någon förseelse av ovan angivet

slag, hade arbetsbefälet i allmänhet lämnat dem goda vitsord beträffande uppförande och arbetsvillighet.

Domänstyrelsen har med skrivelse den 4 december 1924 översänt yttranden i ärendet från jägmästarna i de revir, varest under den gångna tiden värnpliktiga utfört civilt arbete i stället för värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten, nämligen jägmästarna T. Aae och G. Sandberg samt t. f. jägmästaren W. Dixen.

Domän-
styrelsen.

Jägmästaren Aae har anfört följande: Samtliga värnpliktiga hade inställt sig å anbefalld inryckningsdag. Endast en värnpliktig, nr 615 17/1920 O. V. L. Modig, hade avvikit från arbetsplatsen och hämtats genom polismyndighets försorg. Förseelsen omfattade tiden den $22\frac{2}{6}$ — $13\frac{3}{8}$ 1923. Ovannämnde Modig hade den $14\frac{4}{8}$ 1923 vägrat att utföra honom anbefallt arbete, varför han hemförlovats den $19\frac{9}{8}$ 1923 jämlikt nådigt brev den $17\frac{7}{8}$ 1923. Därjämte hade värnpliktige nr 432 5/1919 J. R. Lilja vägrat att utföra honom anbefallt arbete under tiden den 9—13 november 1923. I övrigt hade anledning till anmärkningar icke i nämnvärd grad förekommit.

Jägmästaren Sandbergs yttrande är av följande innehåll: Värnpliktige nr 433 41/1916 Larsson hade ej inställt sig å anbefallda inryckningsdagar åren 1923 och 1924 utan helt uteblivit. Värnpliktige nr 88 64/1921 Andersson hade vid flera tillfällen år 1923 lämnat förläggningen utan permission. Hade ej erhållit någon minskning i tjänstgöringstiden. Värnpliktige nr 3208 45/1922 Lindberg hade den $28\frac{1}{1}$ 1924 lämnat förläggningen utan permission och undanhållit sig under en dag. Han hade på grund härav ej erhållit någon minskning i tjänstgöringstiden. Vid underrättelse härom hade han den $24\frac{4}{5}$ 1924 avvikit från förläggningen utan att fullgöra återstående 60 dagar. Vore efterlyst men ej anträffad. Värnpliktige nr 236 67/1922 Eriksson hade den $28\frac{1}{1}$ 1924 lämnat förläggningen utan permission och undanhållit sig en dag. Han hade på grund härav ej erhållit någon minskning i tjänstgöringstiden. Värnpliktige nr 591 73/1920 Nyberg hade i november 1923 lämnat förläggningen en lördag eftermiddag utan permission och återkommit först på måndag morgon för sent till arbetet. Vid i december månad 1923 lämnad permission, då han skulle varit åter vid förläggningen den 4, hade han återkommit först den 5 på aftonen. Han hade på grund av dessa förseelser ej erhållit någon minskning i tjänstgöringstiden. Värnpliktige nr 337 71/1922 Lindahl hade den $1\frac{1}{12}$ 1923 lämnat förläggningen utan permission. Han hade vid samma tillfälle vägrat att efterkomma givna föreskrifter. Den $12\frac{2}{2}$ 1924 hade han lämnat förläggningen på aftonen utan permission, ehuru han varit sjukskriven samma dag. Han hade återkommit vid midnatt. Den $11\frac{1}{4}$ 1924 hade han hemförlovats på grund av sjukdom med hänvisning till 1925 års inskrivningsnämnd. Värnpliktige nr 432 5/1919 Lilja hade den $19\frac{2}{2}$ 1924 avvikit från förläggningen. Den $30\frac{4}{4}$ 1924 hade han av polismyndighet återförpassats till förläggningen. Under tiden den $3\frac{3}{5}$ — $8\frac{8}{5}$ 1924 hade han vägrat arbeta. Han hade ej erhållit någon minskning i tjänstgöringstiden. Värnpliktige nr 2666 45/1920 Gussander hade i april 1924 avvikit från förläggningen. Den $9\frac{6}{5}$ 1924 hade han av polismyndighet återförpassats till förläggningen. Under tiden den $7\frac{7}{5}$ — $15\frac{15}{7}$ hade han vägrat arbeta förebärande sjukdom, ehuru han av läkare förklarats fullt arbetsför. Den $16\frac{6}{7}$ hade han hemförlovats för att å dag, som framdeles bleve bestämd, inkallas till fullgörande av honom åliggande återstående tjänstgöring.

T. f. jägmästaren W. Dixen har meddelat att de samvetsömma värnpliktiga, som under åren 1921—1924 å Hamra kronopark utfört civilt arbete, iakttagit ett mycket gott uppförande och ej givit anledning till några anmärkningar av betydelse.

*Tillkallande
av sakkunnig.*

Chefen för försvarsdepartementet har därefter uppdragit åt byråchefen Sture Centerwall att såsom sakkunnig biträda med verkställande av utredning och avgivande av förslag rörande lagstiftning om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring; och har den sakkunnige med skrivelse den 13 januari 1925 överlämnat ett av motiv åtföljt förslag till lag innefattande vissa straffbestämmelser med avseende å värnpliktiga, som erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning.

Lagförslaget är av följande lydelse:

L a g

innefattande vissa straffbestämmelser med avseende å värnpliktiga, som erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Avviker värnpliktig, som erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning, i avsikt att undandra sig fullgörandet av sådant arbete, olovligen från den tjänstgörings- eller vistelseort, som är för honom bestämd, eller undandöljer han sig utan att från orten avvika eller, då det på grund av inkallelse eller efter tilländagången tjänstledighet åligger honom att inställa sig till tjänstgöring, sådant underlåter, straffes för rymning med fängelse i högst sex månader eller böter.

Består brottet i underlåtenhet att inställa sig till föreskriven tjänstgöring, och har den brottslige ej ännu varit i sådan tjänstgöring samt ej heller tillföre varit för rymning straffad, må ej svårare straff än böter åläggas honom.

2 §.

Värnpliktig, som utan att sådan avsikt, som i 1 § är sagd, ådagaläggas, begår gärning eller gör sig skyldig till underlåtenhet, som där finnes omförmäld, dömes för olovligt undanhållande till böter; dock att, där brottet förövas av någon, som förut varit straffad för brott, som i 1 eller 2 § omförmäles, samt omständigheterna äro synnerligen försvårande, må till fängelse i högst sex månader dömas.

Beträdes värnpliktig med olovligt undanhållande, som varat över tre dagar av den bestämda tjänstgöringstiden, varde ansedd såsom hade han rymning förövat.

3 §.

Vägrar värnpliktig att åtlyda vad arbetsbefälet under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten honom befallt, straffes med böter, eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst ett år.

4 §.

Underlåter värnpliktig, i avsikt att förhindra verkställigheten av vad arbetsbefälet under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten honom befallt, att rätt fullgöra befallningen, straffes efter 3 §.

Var avsikten ej sådan, som ovan nämnts, straffes den brottslige efter 6 §.

5 §.

Överfaller värnpliktig med våld eller hot om våld någon av arbetsbefälet i tjänsten eller för att honom till någon tjänsteåtgärd tvinga eller därifrån hindra eller för att å honom för sådan åtgärd hämnas, dömes till fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, till straffarbete i högst två år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, må till böter dömas.

6 §.

Visar värnpliktig vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i fullgörande av de tjänsteplikter, som honom efter allmänna författningar, instruktioner eller särskilda föreskrifter åligga eller av förhållandenas beskaffenhet påkallas, och är ej i denna eller annan lag å förseelsen särskilt ansvar satt; dömes den brottslige till böter. Finnes förbrytelsen vara av svårare beskaffenhet, än att den kan vara med böter försonad; då skall den brottslige dömas till fängelse i högst sex månader.

7 §.

Brott, varom i 1—6 §§ förmäles, åtalas av allmän åklagare. Åtalet anhängiggöres vid allmän domstol i den ort, där brottet är begånget.

8 §.

I avseende å straff, vartill efter denna lag dömes, gälle vad allmän lag föreskriver.

9 §.

För mindre förseelser i tjänsten samt för brott mot ordning och skick må i stället för bestraffning såsom tillrättavisning användas:

- a) varning, meddelad enskilt eller i närvaro av den felaktiges överordnade eller med honom likställda;
- b) åläggande för visst antal gånger, högst sex, eller för viss bestämd tid, högst femton dagar, att utom vanlig ordning förrätta handräckningsarbeten;
- c) förbud att under viss bestämd tid, högst femton dagar, vistas utom förläggningsområde.

Tillrättavisning, varom nu är sagt, må ej användas av mer än ett slag för samma förseelse eller fel, ej heller tillrättavisning, varom i b) förmäles, i något fall så användas, att genom överansträngning eller annan orsak men för den felaktiges hälsa och tjänstbarhet därav kommer.

10 §.

Rätt att tilldela tillrättavisning, varom i 9 § förmäles, tillkommer den arbetschef, som Konungen därtill förordnar.

11 §.

Har tillrättavisning tilldelats någon, men upphör hans tjänstgöringsskyldighet, innan tillrättavisningen till fullo verkställts, skall verkställighet av tillrättavisningen icke vidare äga rum.

Detsamma gäller, om den felande för den förseelse, på grund varav tillrättavisningen meddelats, ställes under tilltal vid domstol.

12 §.

Över meddelade tillrättavisningar skall anteckningsbok föras.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I motiven anför den sakkunnige:

*Den sakkunniges
motivering.*

Då det gäller att i lagstiftningen införa särskilda ansvarsbestämmelser för vissa brott och förseelser, som begås av s. k. civilarbetare, kan man framgå efter två väsentligen olika linjer. Man kan antingen stadga, att strafflagen för krigsmakten skall tillämpas jämväl å denna kategori värnpliktiga, eller och kan man i lagstiftningen rörande dem införa särskilda ansvarsbestämmelser.

Därest den förra utvägen anlitas, torde vara nödvändigt att ställa ifrågavarande värnpliktiga under militärt befäl — t. ex. under närmaste med oinskränkt bestraffningsrätt utrustade befälhavare. Denna utväg anser jag emellertid icke lämpligen böra ifrågakomma. De ifrågavarande värnpliktiga hava ju på grund av sina samvetsbetänkligheter blivit befriade från tjänstgöring inom de militära förläggningsplatserna och böra därför ej heller lagföras inför domstol med delvis militär organisation och ej heller avtjäna straff inom de militära arrestlokalerna. Vidare är att märka, att de i strafflagen för krigsmakten vanligast förekommande straffen — disciplinstraffen — till sin karaktär äro avsedda allenast för militärpersonal och att de enligt sin natur skola verkställas omedelbart. Även om sådana anordningar kunde träffas, att arreststraffen skulle kunna verkställas å annat ställe än i militär arrest, torde deras omedelbara verkställande i varje fall möta avsevärda svårigheter.

Därest den senare utvägen anlitas, kan man låta de erforderliga straffbestämmelserna antingen inflyta i lagen om samvetsömna värnpliktiga eller upptagas i särskild lag. Vissa lämplighetskäl tala enligt min uppfattning för det sist omnämnda alternativet.

En undersökning rörande de i strafflagen för krigsmakten intagna straffbestämmelserna visar, att flertalet av dem äro tillkomna huvudsakligen med hänsyn till rent militära intressen. Att göra sådana bestämmelser i en eller annan form tillämpliga å civilarbetare torde därför icke böra ifrågakomma. Då några militära intressen beträffande förekommande bestraffningar av dylika värnpliktiga icke gärna kunna förefinnas, torde man böra utgå från, att i de fall, då ett visst brottsligt förfarande finnes straffbelagt i allmänna strafflagen, denna lags bestämmelser böra vinna tillämpning, och att i särskild lagstiftning allenast bör upptagas sådant förfarande, som icke beröres av sistnämnda lag och som, enligt vad erfarenheten visat, bör straffbeläggas. De handlingar, som i överensstämmelse med berörda princip böra straffbeläggas i nu förevarande lagstiftning, äro: underlåten inställelse å arbetsplatsen samt olovligt avvikande därifrån; lydnadsbrott mot arbetsbefalet samt i samband därmed våld och hot om våld mot sådan överordnad; vårdlöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i fullgörande av tjänsteplikter.

Beträffande förstnämnda brottskategori — underlåten inställelse å arbetsplatsen samt olovligt avvikande därifrån — har ansetts lämpligt att i denna lagstiftning bibehålla de i strafflagen för krigsmakten upptagna begreppen rymning och olovligt undanhållande. De strafflatituder, som upptagits i förslaget, äro desamma, som i motsvarande fall stadgas i strafflagen för krigsmakten, dock att disciplinstraff ersatts med böter.

Enligt 76 § strafflagen för krigsmakten är normallatituden för vägran att åtygda förmans befallning fängelse eller straffarbete i högst ett år. Tillhör den brottslige manskapet och äro omständigheterna synnerligen mildrande, kan disciplinstraff åläggas. Dessa förhållandevis stränga bestämmelser äro givetvis främst motiverade av militärdisciplinära hänsyn. Till jämförelse må nämnas att enligt 77 § sjömanslagen den, som sätter sig upp mot befälhavaren eller vägrar honom lydnad, straffes med böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvärande, med fängelse i högst ett år. Beträffande ifrågavarande värnpliktiga torde svårare straff än sjömanslagen stadgar icke behöva ifrågakomma.

I 4 § i lagförslaget har föreslagits en bestämmelse, som till sin innebörd är i huvudsak lika med bestämmelsen i 77 § strafflagen för krigsmakten.

I 5 § i lagförslaget har ansetts lämpligt upptaga särskilda straffbestämmelser för våld eller hot om våld mot arbetsbefälet. Normallatituden för våld eller annan misshandel å överordnad krigsman i tjänsten är enligt 80 § strafflagen för krigsmakten, om den våldförde är officer eller underofficer, straffarbete i högst fyra år och, om han tillhör manskapet, straffarbete i högst två år eller fängelse i högst sex månader. Enligt sjömanslagen är normallatituden för dylikt brott mot befälhavare eller annan förman allenast fängelse. Svårare straff än sjömanslagen stadgar torde i nu förevarande fall icke vara erforderligt.

Slutligen har i 6 § av lagförslaget upptagits mot 130 § strafflagen för krigsmakten svarande bestämmelser om straff för vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjänsten. Normallatituden i strafflagen för krigsmakten är disciplinstraff och för motsvarande förbrytelse enligt sjömanslagen böter.

Vad forumfrågan beträffar anser jag såsom ovan nämnts självfallet, att civil domstol skall döma i mål av ifrågavarande slag. Den lämpligaste domstolen i dessa fall torde vara det vanliga brottmålsforum, som i allmänhet torde bli domstolen i den ort, där arbetet skall utföras.

Brott, som begås enligt den ifrågasatta lagstiftningen, böra givetvis lyda under allmänt åtal.

I likhet med vad som skett i den militära strafflagstiftningen (210 § strafflagen för krigsmakten), böra även i nu förevarande lagstiftning vissa smärre förseelser kunna göras till föremål för ett enklare bestraffningsförfarande än vad ett lagförande inför domstol erbjuder. De tillrättavisningsformer, som upptagits under 210 § a), c) och d) strafflagen för krigsmakten (varning, handräckningsarbete utom vanlig ordning och förbud att vistas utom förläggningsområde), böra därför i lämplig form inflyta i nu förevarande lagstiftning. Rätt att ålägga tillrättavisning bör allenast tillkomma den arbetschef, som Konungen därtill förordnar.

Över förslaget hava utlåtanden infordrats från domänstyrelsen och vattenfallsstyrelsen, varjämte riksdagens militieombudsman beretts tillfälle avgiva yttrande i ärendet.

Vattenfallsstyrelsen har anfört:

Den erfarenhet, vattenfallsstyrelsen hittills vunnit rörande nu ifrågavarande värnpliktigas uppförande och utförande av det åt dem överlämnade arbetet visar, att en lagstiftning i nu föreliggande ämne är av behovet påkallad. Vattenfallsstyrelsen, som i stort sett ansluter sig till det framlagda lagförslaget, vill häremot göra allenast nedanstående erinran.

Den relativt korta tid, under vilken en värnpliktig är inkallad till tjänstgöring, synes vattenfallsstyrelsen nödvändiggöra, att ett brott, som den värnpliktige begått, skall kunna beivras av vederbörande domstol snarast möjligt och i varje fall innan tjänstgöringen avslutats. Därigenom ernås icke endast, att den felande kommer att erhålla ett straff, som utkräves kort efter brottets begående, utan även att disciplinen bland de värnpliktiga med säkerhet kommer att lättare kunna upprätthållas. Då strafflagen för krigsmakten stadgar ett snabbt beivrande av brott mot nämnda strafflag, anser vattenfallsstyrelsen, att en likformighet härutinnan vore att förorda även för den nu föreslagna lagens del.

De värnpliktiga, varom nu är fråga, torde emellertid huvudsakligen komma

Vattenfalls-
styrelsen.

att användas till utförande av arbeten å orter, som ligga under landsrätt. Därigenom skulle ett brott komma att beivras av vederbörande häradsrätt och skulle det då lätteligen kunna inträffa, att, på grund av den arbetsordning, som gäller för häradsrätternas vidkommande, lång tid komme att förflyta mellan brottets begående och dess lagförande. De värnpliktiga sysselsätts för övrigt av vattenfallsstyrelsen ofta allenast en kortare tid å samma ort, vadan ett fördröjande av handläggningen utav ett mot en värnpliktig anhängiggjort mål skulle kunna medföra tidsödande och för statsverket kostsamma resor till den ort, där domstolen sammanträder, för den tilltalade, vederbörande arbetsbefäl och de värnpliktiga, vilka kunna åberopas såsom vittnen i målet. Dessa olägenheter skulle givetvis bortfalla, därest brott mot lagen skulle kunna beivras vid rådhusrätterna, vilka med sina varje vecka återkommande sammanträden i allmänhet torde vara ägnade att i detta fall möjliggöra en snabbare rättsskipning än häradsrätterna. Enär det emellertid även kan tänkas att av vissa skäl, särskilt då en rådhusrätt är belägen på långt avstånd från gärningsorten, vederbörande häradsrätt vore den lämpligaste domstolen, synes det vattenfallsstyrelsen, att lagen lämpligen borde medgiva valfrihet i fråga om forum.

På ovan anförda skäl anser vattenfallsstyrelsen, att det vore lämpligt, att i 7 § i nu förevarande lag intogs den bestämmelsen, att jämväl den rådhusrätt, som är närmast den ort, varest den brottsliga handlingen blivit begången, skall vara behörig att handlägga mål angående brott mot ifrågavarande lag.

Domänstyrelsen.

Domänstyrelsen har förklarat sig intet hava att erinra mot förslaget.

Riksdagens militieombudsman.

Riksdagens militieombudsman har anfört:

Genom remiss den 13 januari 1925 har Eders Kungl. Maj:t berett riksdagens militieombudsman tillfälle att avgiva yttrande i ärende angående förslag till lag innefattande vissa straffbestämmelser med avseende å värnpliktiga, som erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning.

Då jag härmed i underdånighet begagnar mig av det sålunda mig lämnade tillfället att avgiva yttrande i nämnda ärende, vill jag till en början beröra, hurusom ett i vissa hänseenden likartat ärende tidigare varit föremål för uttalande av militieombudsmannen. Med skrivelse den 1 december 1921 överlämnade nämligen chefen för försvarsdepartementet till militieombudsmannen ett inom departementet upprättat förslag till förordning angående tillämpning av lagen den 21 maj 1920 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, därvid departementschefen beredde militieombudsmannen tillfälle att över förslaget avgiva yttrande. Berörda förslag hade bl. a. upptagit bestämmelser dels därom att, därest dylik värnpliktig under utförande av det honom ålagda arbetet visade försumlighet eller dåligt uppförande, myndighet eller person, under vilken den värnpliktige under arbetet vore ställd, kunde ingripa med tillrättavisning på närmare angivna sätt, dels ock att värnpliktig, som utan laga förfall utebleve från arbetet, till vilket han inkallats, eller därifrån avveke, eller som visade grövre försumlighet eller upprepat dåligt uppförande under arbetet, skulle straffas med böter eller fängelse under viss tid. Över förslaget avgav min företrädare i militieombudsmansämberet yttrande den 23 januari 1922, till vilket yttrande jag anser mig böra här hänvisa, då detsamma kan vara av intresse jämväl till belysande av det nu föreliggande förslagets innehåll i vissa delar och vid dess bedömande.

Vad det nu ifrågavarande lagförslaget angår synes principiellt intet vara att invända däremot att, på sätt förslaget huvudsakligen avser, vissa bestämmelser lagfästas till förekommande av tredska vid fullgörandet av den arbets-

skyldighet, som i stället för värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten åläggas s. k. samvetsömma värnpliktiga; behovet av sådana bestämmelser torde vara genom den praktiska erfarenheten ådagalagt. Att de erforderliga bestämmelserna, såsom i förslaget skett, upptagas i en särskild lag kan väl vara ägnat att framkalla erinran med hänsyn till önskvärdheten av att stadgandena rörande sådana värnpliktiga, om vilka här är fråga, innefattas i så få författningar som möjligt, men torde å andra sidan vara förenat med företräden, som göra en dylik anordning motiverad.

Den föreslagna lagens rubrik torde kunna erhålla en lämpligare avfattning, exempelvis sålunda: »Lag om straff för förseelser i tjänsten av vissa värnpliktiga» eller — om definitionen å den med lagen avsedda kategori värnpliktiga anses böra upptagas redan i rubriken — »Lag om straff för förseelser i tjänsten av värnpliktiga, som erhållit tillstånd — — — etc. — — — — —». I det förra fallet, som synes mig vara att föredraga, läser inledningen till lagtexten få givas följande lydelse: »I fråga om värnpliktiga, som erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning, förordnas som följer.» Härigenom erhålles en för samtliga paragrafer i lagen gemensam beteckning å de värnpliktiga, som avses, och blir det obehövt att även i 1 § intaga en dylik beteckning.

Mot bestämmelserna i 1—4 §§ av förslaget har jag ej någon erinran att framställa.

Beträffande det föreslagna stadgandet i 5 § om särskilt straff för värnpliktig, som förgriper sig med våld eller hot om våld mot någon av arbetsbefälet i och för dess tjänst, kan jag icke finna ett dylikt stadgande vara av behovet påkallat. Förhållandet vid en avdelning värnpliktiga av ifrågavarande kategori torde vara så väsentligt olika det vid en rent militär avdelning, att det icke kan anses vara ur disciplinär synpunkt nödigt att för fall, som här avses, äga tillgång till andra straffbestämmelser än den allmänna strafflagens. Den hittills vunna erfarenheten synes ej heller göra särskilda straffbestämmelser i förevarande hänseende erforderliga.

Vidkommande 6 § synes mig kunna ifrågasättas, huruvida ej de i nämnda paragraf angivna förseelser — i den mån de icke eljest må vara i lag strafflagda — kunna på tillfredsställande sätt beivras blott genom sådan tillrättavising, som i 9 § sägs. Saknaden av särskild straffbestämmelse för berörda förseelser torde näppeligen medföra, att de värnpliktiga, om vilka är fråga, skulle i högre grad än eljest vore fallet eftersätta det behöriga fullgörandet av dem åliggande tjänsteplikter. Under alla omständigheter synas blott grövre förseelser av angivet slag böra straffbeläggas, enligt denna paragraf, då det ju måste vara angeläget att förekomma, att i lindriga fall ett omständligt domstolsförfarande tillgripes. — Därest ifrågavarande stadgande finnes kunna uteslutas, föranleder sådant såväl omredigering av 4 § andra stycket som ock ändring av 9 § första stycket i lagförslaget.

I fråga om tillrättavising, varom stadgande föreslagits i 9 §, såsom form för beivran av vissa förseelser och fel har jag intet att erinra utöver vad jag nyss anfört om tillrättavisnings användning vid beivrandet av jämväl andra förseelser i tjänsten än förslaget härutinnan avser.

Stadgandet i förslagens 10 § att rätten att tilldela tillrättavising skall tillkomma den arbetschef, som Konungen därtill förordnar, läser vara motiverat av de förhållanden, under vilka omförmälda värnpliktiga fullgöra sin tjänstgörings- eller arbetsskyldighet och som medföra, att de i sitt arbete kunna vara underställda en arbetsledare utan sådana kvalifikationer, att rättigheten att meddela tillrättavising lämpligen bör anförtros honom. Med hänsyn härtill torde någon anmärkning icke vara att framställa mot den föreslagna anordningen.

Ett med bestämmelserna i § 40 militär bestraffningsföreskrift analogt stadgande synes vara påkallat i fråga om meddelandet av tillrättavisning, varom här är fråga. Måhända har ett dylikt stadgande sin plats i de administrativa föreskrifter, som lära utfärdas i hithörande ämnen.

Första stycket av 11 § i förslaget förefaller vara överflödigt med hänsyn till de former av tillrättavisning, som enligt förslaget kunna förekomma.

Den i förslagens 12 § upptagna bestämmelsen torde lämpligen kunna meddelas i samband med nyssnämnda administrativa föreskrifter, som väl även få innehålla anvisning om huru anteckningsboken skall föras.

I övrigt föranleder det remitterade förslaget icke någon erinran från min sida.

Departementschefen.

Av vad i ärendet förekommit framgår, att behov av ansvarsbestämmelser för vissa brott och förseelser, begångna av de s. k. civilarbetarna, gjort sig gällande, och det synes så mycket lämpligare att nu upptaga denna lagfråga, som 1920 års lag rörande de samvetsömma upphör att gälla med utgången av innevarande år samt förslag om definitiv lagstiftning i ämnet är avsett att avlåtats till pågående riksdag.

Vad då först angår frågan huruvida strafflagen för krigsmakten bör göras tillämplig å denna kategori värnpliktiga eller särskilda ansvarsbestämmelser böra för dem införas, finner jag lika med den sakkunnige, att, med hänsyn till det sätt, varpå tjänstgöringen för dessa värnpliktiga är ordnad, den senare utvägen bör väljas.

Den sakkunnige har funnit, att de handlingar, som böra straffbeläggas i nu förevarande lagstiftning äro: underlåten inställelse å arbetsplatsen samt olovligt avvikande därifrån, lydnadsbrott mot arbetsbefälet samt i samband därmed våld och hot mot sådan överordnad; vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i fullgörande av tjänsteplikter.

Beträffande förstnämnda brottskategori — underlåten inställelse å arbetsplatsen samt olovligt avvikande därifrån — har den sakkunnige bibehållit de i strafflagen för krigsmakten upptagna begreppen rymning och olovligt undanhållande. De strafflatituder, som av den sakkunnige upptagits, äro desamma, som i motsvarande fall stadgas i strafflagen för krigsmakten, dock att disciplinstraff ersatts med böter.

Straffet för rymning skulle sålunda bliva fängelse i högst sex månader eller böter. Det normala straffet vid rymning är enligt denna straffsats fängelse, och endast därest omständigheterna äro åtminstone i viss mån mildrande skulle alltså bötesstraff kunna ådömas. Att rymningsbrott straffas så hårt enligt strafflagen för krigsmakten, sammanhänger med den militära disciplinen, och det kan ifrågasättas, huruvida skäl föreligga att så hårt bedöma ifrågasatt brott, begånget av en s. k. civilarbetare. Vidare synes straffet för rymning, som oftast läser innebära en underlåtenhet att efterkomma inställelseorder, böra stå i visst förhållande till straffet för lydnadsbrott. Enligt strafflagen för krigsmakten straffas vägran att åtlyda förmans befallning med fängelse eller straffarbete i högst ett år. Endast där den brottslige tillhör manskapet och omständigheterna äro synnerligen mildrande kan straffet nedgå till disciplinstraff. Straf-

fet för vägran att åtlyda förmans befallning är sålunda enligt strafflagen för krigsmakten betydligt strängare än straffet för rymning. Den sakkunnige har nu föreslagit straffet för vägran att åtlyda arbetsbefälets befallning allenast till böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvärande, till fängelse i högst ett år. Mot denna straffsats, vilken överensstämmer med motsvarande stadgande i sjömanslagen (77 §), har jag i och för sig intet att invända. Emellertid bör under sådana förhållanden jämväl straffsatsen för rymning åtminstone så till vida mildras, att böter blir normalstraffet.

Bestämmas straffet för rymning till böter eller fängelse i högst sex månader, synes förbudet att i visst fall ådöma högre straff än böter kunna utgå.

I 2 § 2 mom. har den sakkunnige upptagit stadgande om att olovligt undanhållande, som varar viss tid, skall anses såsom rymning. Detta stadgande överensstämmer med 53 § strafflagen för krigsmakten. I nämnda lag har denna bestämmelse föranletts, förutom av en strävan att förenkla bevisningen i rymningsmål, därav att man genom hot om förhöjt straff vid längre bortovaro velat förmå den, som olovligen håller sig undan, att snarast möjligt frivilligt inställa sig. Sistnämnda synpunkt gör sig icke med samma styrka gällande beträffande nu ifrågavarande värnpliktiga. Stadgandet synes därför kunna utgå.

I 3 och 4 §§ av sitt förslag har den sakkunnige i huvudsaklig överensstämmelse med vad i strafflagen för krigsmakten stadgas upptagit straffbestämmelser dels för vägran att lyda arbetsbefälet och dels för underlåtenhet att rätt fullgöra av arbetsbefälet meddelad befallning, varvid underlåtenhet att rätt fullgöra befallningen, därest avsikten är att förhindra verkställigheten av densamma, likställes med vägran att fullgöra befallningen. Att underlåtenhet att rätt fullgöra förmans befallning, då avsikten är den nyss nämnda, straffas så strängt enligt strafflagen för krigsmakten, lärar hava sin grund i de specifikt militära förhållandena. Tillräcklig anledning att i nu förevarande lagstiftning upptaga underlåtenhet att rätt fullgöra arbetsbefälets befallning såsom särskilt brott torde icke föreligga, utan synes sådan underlåtenhet böra falla under den allmänna straffbestämmelsen för förbrytelser i tjänsten.

I 5 § av den sakkunniges förslag har stadgats straff för värnpliktig, som förgriper sig med våld eller hot om våld mot någon av arbetsbefälet i och för dess tjänst. Den sakkunnige hänvisar härvid till de i strafflagen för krigsmakten upptagna straffbestämmelserna för misshandel å överordnad krigsman. Riksdagens militieombudsman har funnit ett dylikt stadgande icke vara av behovet påkallat. Han anför, att förhållandet vid en avdelning värnpliktiga av ifrågavarande kategori vore så väsentligt olika det vid en rent militär avdelning, att det icke kunde anses vara ur disciplinär synpunkt nödigt att för fall, som här avsåges, äga tillgång till andra straffbestämmelser än den allmänna strafflagens. Den hittills vunna erfarenheten syntes, enligt militieombudsmannens mening, ej heller göra särskilda straffbestämmelser i förevarande hänseende erforderliga.

Lika med militieombudsmannen finner jag ifrågavarande straffstadgande kunna utgå. Jag vill härvid särskilt anmärka, att då arbetsbefälet åtminstone i allmänhet lärar vara att hänföra till tjänstemän enligt 10 kap. strafflagen, det

kan ifrågasättas, huruvida det föreslagna stadgandet skulle innebära någon straffskärpning i förhållande till de i nämnda kapitel upptagna straffbestämmelserna.

I 6 § av sitt förslag har den sakkunnige upptagit mot 130 § strafflagen för krigsmakten svarande bestämmelser om straff för vårdslöshet, försummelse, oförstånd eller oskicklighet i tjänsten. Straffet har föreslagits till böter eller, om förbrytelsen är av svårare beskaffenhet, till fängelse i högst sex månader. Militieombudsmannen har nu ifrågasatt, huruvida icke de i denna paragraf angivna förseelser kunde på ett tillfredsställande sätt beivras blott genom sådan tillrättavisning, varom förmåles i 9 § av förslaget. Saknaden av särskild straffbestämmelse för berörda förseelser skulle, enligt militieombudsmannens mening, näppeligen medföra, att de värnpliktiga, om vilka vore fråga, skulle i högre grad än eljest vore fallet eftersätta det behöriga fullgörandet av dem åliggande tjänsteplikter, och under alla förhållanden syntes blott grövre förseelser av angivet slag böra straffbeläggas enligt denna paragraf, då det ju måste vara angeläget att förekomma, att i lindriga fall ett omständligt domstolsförfarande tillgripes.

Med hänsyn till vad militieombudsmannen anfört synes lämpligt göra sådan ändring i den sakkunniges förslag, att blott grov vårdslöshet eller försummelse, d. v. s. endast förseelser, som kunna anses hava sin grund i bristande god vilja, straffbeläggas i denna ordning. Lindrigare fall av dylika förseelser torde ej böra ifrågakomma till åtal, utan bör därvid tillrättavisning komma till användning. I huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller enligt strafflagen för krigsmakten har den sakkunnige i 9 § föreslagit, att för mindre förseelser i tjänsten samt för brott mot ordning och skick tillrättavisning skall kunna användas i stället för bestraffning. Detta stadgande lär på grund av vad nyss anförts böra så ändras, att tillrättavisning får användas för vårdslöshet eller försummelse i tjänsten, där förseelsen icke är av grov beskaffenhet, samt för brott mot ordning och skick.

I förevarande paragraf av förslaget stadgas intet angående straff för uppsåtliga förbrytelser i tjänsten. Meningen synes emellertid vara, att även sådana förbrytelser, i den mån de icke falla under föregående straffbestämmelser, skola straffas enligt denna paragraf. Detta synes dock böra uttryckligen utsägas.

I 7 § av den sakkunniges förslag stadgas, att brott, varom i föregående paragrafer förmåles, skola åtalas av allmän åklagare, samt att åtalet skall anhängiggöras vid allmän domstol i den ort, där brottet är begånget. Emot sistnämnda stadgande har vattenfallsstyrelsen anmärkt, att de värnpliktiga huvudsakligen torde komma att användas till utförande av arbeten å orter, som läge under landsrätt, brotten skulle komma att beivras vid häradsrätt samt att på grund av den arbetsordning, som gällde för häradsrätternas vidkommande, lång tid komme att förflyta mellan brottets begående och dess lagförande. Vattenfallsstyrelsen finner det nu bland annat med hänsyn till upprätthållandet av disciplinen bland de värnpliktiga vara av vikt, att straffet utkräves kort efter brottets begående. På grund härav anser vattenfallsstyrelsen, att brott mot lagen borde kunna beivras vid rådhusrätterna, vilka med

sina varje vecka återkommande sammanträden i allmänhet vore bättre ägnade att möjliggöra en snabbare rättsskipning än häradsrätterna. När det emellertid även kunde tänkas att av vissa skäl, särskilt då en rådhusrätt vore belägen på långt avstånd från gärningsorten, vederbörande häradsrätt vore den lämpligaste domstolen, funne vattenfallsstyrelsen, att lagen lämpligen borde medgiva valfrihet i fråga om forum.

Skäl tala onekligen för vattenfallsstyrelsens förslag. Emellertid anser jag tillräcklig anledning icke föreligga att för närvarande föreslå någon avvikelser från gällande allmänna bestämmelser rörande forum. Skulle vid behandlingen av föreliggande kommittéförslag rörande handläggning av militära brottmål och undersökningsärenden i fredstid anses, att dylika mål böra handläggas vid rådstuvurätt, lärer jämväl nu föreliggande fråga böra upptagas till förnyat övervägande.

Om sålunda det allmänna brottmålsforum bibehålles samt förseelserna mot ifrågavarande lag skola lyda under allmänt åtal, kan det ifrågasättas, huruvida 7 § i den sakkunniges förslag överhuvud är erforderlig. För att förekomma all sammanblandning med krigsrättsmål, synes paragrafen dock böra bibehållas.

I 8 § av den sakkunniges förslag stadgas, att i avseende å straff, vartill enligt denna lag dömes, skall gälla vad allmän lag föreskriver. Beträffande detta stadgande vill jag anmärka, att enligt allmänna regler bör avgöras i vad mån strafflagens allmänna bestämmelser bliva tillämpliga å ifrågavarande lag. Här synes allenast böra stadgas, att böter, som ådömas enligt lagen skola tillfalla kronan, samt att, därest tillgång saknas till böternas fulla gäldande, förvandling skall ske enligt allmänna strafflagen.

Beträffande 9 § i förslaget synes utöver vad förut vid 6 § anförts intet vara att anmärka.

I 10—12 §§ av förslaget upptagas vissa ytterligare föreskrifter rörande tillrättavisningar. Motsvarande föreskrifter i fråga om tillrättavisningar, som meddelas enligt strafflagen för krigsmakten, återfinnas i militär bestraffningsförordning. Det synes ej behöfligt att i förevarande lag intaga dessa stadganden, utan torde allenast hänvisning böra ske till de administrativa föreskrifter, som av Kungl. Maj:t i ämnet meddelas.

I anledning av erinran av militieombudsmannen har lagförslagets rubrik ändrats, och hava i övrigt vissa jämkningar gjorts i den sakkunniges förslag.»

Föredraganden uppläser härefter ett i enlighet med vad sålunda anförts upprättat förslag till *lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga* av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, samt hemställer, att lagrådets yttrande över förslaget måtte, för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål, inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Arvid Torold.

*Bilaga.***Förslag**

till

Lag**om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga.**

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å värnpliktiga, som erhållit tillstånd att i stället för värnpliktstjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning.

2 §.

Värnpliktig, som, i avsikt att undandraga sig tjänsten, olovligen avviker från den tjänstgörings- eller vistelseort, som är för honom bestämd, eller undandöljer sig utan att från orten avvika eller, då det på grund av inkallelse eller efter tilländagången tjänstledighet åligger honom att inställa sig till tjänstgöring, sådant underlåter, straffes för rymning med böter eller fängelse i högst sex månader.

3 §.

Värnpliktig, som, utan att sådan avsikt, som i 2 § är sagd, ådagalägges, begår gärning eller gör sig skyldig till underlåtenhet, som där finnes omförmäld, dömes för olovligt undanhållande till böter; dock att, där brottet förövas av någon, som förut varit straffad för olovligt undanhållande eller rymning, samt omständigheterna äro synnerligen försvårande, må till fängelse i högst sex månader dömas.

4 §.

Vägrar värnpliktig att åtlyda vad arbetsbefälet under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten honom befallt, straffes med böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst ett år.

5 §.

Gör värnpliktig sig eljest skyldig till uppsåtlig förbrytelse i tjänsten eller visar han grov vårdslöshet eller försummelse i fullgörande av tjänsteplikter, straffes med böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader.

6 §.

Brott, varom i 2—5 §§ förmäles, åtalas av allmän åklagare. Åtalet anhän-
giggöres vid allmän domstol i den ort, där brottet är begånget.

7 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till
böternas fulla gäldande, skall förvandling ske efter allmänna strafflagen.

8 §.

För vårdslöshet eller försummelse i tjänsten i annat fall än som i 5 § avses
samt för brott mot ordning och skick må såsom tillrättavisning användas:

- a) varning;
- b) åläggande för visst antal gånger, högst sex, eller för viss bestämd tid,
högst femton dagar, att utom vanlig ordning förrätta handräckningsarbeten;
- c) förbud att under viss bestämd tid, högst femton dagar, vistas utom för-
läggningsområde.

Tillrättavisning, varom nu är sagt, må ej användas av mer än ett slag för
samma förseelse eller fel, ej heller tillrättavisning, varom i b) förmäles, i något
fall så användas, att genom överansträngning eller annan orsak men för den
felaktiges hälsa och tjänstbarhet därav kommer.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av vad sålunda stadgats med-
delar Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1925.

Utdrag ur protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 19 mars 1925.

Närvarande:

justitierådet SVEDELIUS,
regeringsrådet PALMGREN,
justitierådet CHRISTIANSSON,
justitierådet ALEXANDERSON.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 6 mars 1925, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen Sture Centerwall.

Förslaget föranledde följande yttranden.

1 §.

Lagrådet:

Här använda ordalag för betecknande av de värnpliktiga, vilka åsyftas med denna lag, äro nära nog ordagrant hämtade från § 1 b) i 1920 års lag rörande de samvetsömma. Mot det använda beteckningssättet kan emellertid anmärkas, att härigenom icke kommer till uttryck det förhållandet att utförandet av det civila arbetet utgör ett sätt för värnpliktstjänstens fullgörande. Detta synes oegentligt med hänsyn till efterföljande bestämmelser, däri talas om förbrytelser »i tjänsten», »tjänstgöringsort» m. m. På andra ställen i 1920 års lag förekomma ock uttryck, varigenom utförandet av civilt arbete enligt § 1 b) betecknas såsom fullgörande av värnpliktstjänstgöring. En omformulering synes böra ske, förslagsvis sålunda, att den nu föreslagna lagen förklaras äga tillämpning å värnpliktiga, som erhållit tillstånd att fullgöra dem åliggande värnpliktstjänstgöring genom att i stället för tjänstgöring vid krigsmakten utföra civilt arbete för statens räkning. Härefter kunde inom parentes tillfogas ordet »civilarbetare», varigenom skulle erhållas en term, som lämpligare än »värnpliktig» kunde i efterföljande paragrafer användas för betecknande av den grupp värnpliktiga, som här avses. Samma ord kunde i så fall på liknande sätt tillfogas i lagens rubrik.

2 och 3 §§.

Lagrådet:

I dessa paragrafer, som med straff belägga de förseelser, för vilka, jämte olydnad mot arbetsbefälet, straffbestämmelser å förevarande område visat sig

vara av särskilt behov påkallade, nämligen underlåtenhet att inställa sig å arbetsplatsen samt olovligt avvikande därifrån, hava från strafflagen för krigsmakten upptagits de för motsvarande fall där använda beteckningarna rymning och olovligt undanhållande. Detta synes emellertid varken behöfligt eller ens lämpligt. Straffbestämmelsen brister icke i fullständighet, om brottsrubriceringen får utgå, och, om den föreslagna terminologien bibehålles, synes det icke uteslutet, att i fråga om civilarbetare, som tidigare varit eller sedermera komma i militärtjänst — sådana fall äro ju väl tänkbara — ett efter strafflagen för krigsmakten ådömt straff för rymning eller olovligt undanhållande skulle komma att åberopas såsom grund för ådömande av iterationsstraff enligt denna lag och omvänt. Möjligheten av en sådan lagtillämpning bör tydligen undvikas. Lagrådet hemställer därför om uteslutande av dessa brottsbeteckningar i förevarande lag. Sker detta, synes anledning saknas att upptaga ifrågavarande straffbestämmelser i skilda paragrafer. Innehållet i 3 § kan efter i sådant fall erforderlig omredigering upptagas såsom en andra punkt i 2 §.

4 §.

Lagrådet:

Enligt förevarande paragraf bestraffas *vägran* av civilarbetare att åtlyda vad arbetsbefälet under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten honom befallt. Den anlitade sakkunnige hade föreslagit straff därjämte för *underlåtenhet* att rätt fullgöra av arbetsbefälet meddelad befallning, därvid, i analogi med motsvarande stadgande i strafflagen för krigsmakten, dylik underlåtenhet, därest avsikten var att hindra verkställigheten av befallningen, i straffhänseende likstälts med vägran. I det remitterade förslaget har icke upptagits sistberörda förslag. Såsom skäl härför har departementschefen åberopat, att tillräcklig anledning att i nu förevarande lagstiftning upptaga underlåtenhet att fullgöra befallning såsom särskilt brott icke torde föreligga, utan att sådan underlåtenhet syntes böra falla under den allmänna straffbestämmelsen för förbrytelser i tjänsten.

Genom denna begränsning har räckvidden av det föreslagna stadgandet väsentligen minskats. De fall, då olydnad tager formen av en direkt och uttrycklig vägran, lära nog att döma av erfarenheten från den militära rättskipningens område komma att understiga de fall, då olydnaden yttrar sig i enbar underlåtenhet att fullgöra befallningen. Väl må det vara sant, att den förra formen av olydnad ådagalägger ett större mått av trots och motsträvighet än den senare och därför också bör strängare bestraffas än denna, men varken ur saklig eller lagteknisk synpunkt synes det lämpligt att särskilja dessa båda former av olydnad såsom skilda brottstyper. Det må för övrigt bemärkas, att den normala straffskalan i såväl förevarande paragraf som i 5 § omfattar allenast böter. Endast om omständigheterna äro synnerligen försvårande skulle i båda fallen urbota straff kunna ådömas, och först i detta fall skulle en åtskillnad inträda, i det att straffmaximum i förevarande paragraf är fängelse i ett år mot sex månader i 5 §. Lagrådet hemställer, att

all olydnad mot sådan av arbetsbefälet för visst fall given befallning, som meddelas under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten, måtte hänföras under denna paragraf, och lagrådet anser, att härvid någon åtskillnad icke heller behöver göras mellan olika slag av underlåtenhet. I de fall av underlåtenhet, där någon tydlig avsikt att hindra verkställigheten icke förefunnits, läres säkerligen högre straff än böter aldrig komma att ådömas. Den av lagrådet föreslagna utvidgningen sker enklast genom utbyte av ordet »vägrar» mot »underlåter».

5 §.

Lagrådet:

Under denna paragraf skulle enligt det remitterade förslaget i första hand falla andra uppsåtliga förbrytelser i tjänsten än de i föregående paragrafer behandlade. Särskilt om all olydnad hänföres under 4 §, synes det svårt att förstå, vilka andra förbrytelser här skulle kunna avses. Civilarbetares huvudsakliga tjänsteplikter torde bestå i skyldighet att inställa sig på den anvisade arbetsplatsen och där fullgöra förelagt arbete i enlighet med arbetsbefälets befallningar. Härutöver torde icke åligga honom andra tjänsteplikter än de, som följa av skyldigheten att underkasta sig arbetsledningens för särskilt fall meddelade eller genom utfärdade allmänna föreskrifter fastställda ordningsregler (jfr 13 § 2. förordningen den 28 april 1922 om tillämpning av lagen om samvetsömma värnpliktiga). Möjligen kunde också det rätta fullgörandet av vad såsom tillrättavisning ålagts enligt 8 § (b och c) anses såsom tjänsteplikt. Men härutöver synas några skyldigheter i tjänsten för en civilarbetare icke förekomma, åtminstone såvitt meningen ej är, att med tillämpning av grunderna för 25 kap. 18 § strafflagen t. ex. våld mot arbetsbefälet skulle, utom straff enligt 10 eller eventuellt 14 kap. samma lag, även ådraga straff enligt denna paragraf. Men detta torde icke kunna antagas vara åsyftat. All den i förslaget avsedda brottslighet, som icke är att hänföra under förslagets 2, 3 och 4 §§ (sistnämnda paragraf utvidgad på sätt ovan föreslagits), torde kunna bestraffas såsom vårdslöshet eller försummelse i fullgörande av tjänsteplikter, särskilt om man beaktar, att dessa uttryck ingalunda avse allenast förbrytelser av slarv eller glömska utan även uppsåtliga förbrytelser. Lagrådet anser med hänsyn till vad sålunda anförts, att vad denna paragraf innehåller, om »uppsåtliga förbrytelser i tjänsten» bör utgå.

Av skäl, som under 8 § här nedan närmare utvecklas, anser lagrådet det framför »vårdslöshet och försummelse» inskjutna ordet »grov» likaledes böra uteslutas.

6 §.

Departementschefen har funnit goda skäl tala för ett av vattenfallsstyrelsen ifrågasatt stadgande att mål om brott enligt den föreslagna lagen finge, där så befunnos lämpligt, upptagas av rådstuvurätt utan hinder av att brottet blivit begånget inom häradsrätts domvärjo, men har emellertid

ansett tillräcklig anledning icke föreligga att för närvarande göra avvikelser från de allmänna behörighetsreglerna. Att — på sätt det väckta förslaget synes innebära — medgiva valfrihet för angivare eller åklagare mellan olika domstolar vid anhängiggörande av ett visst mål lär väl icke böra ifrågakomma. Däremot finner lagrådet det böra förordas, att ifrågavarande mål skola städse tillhöra rådstuvurätts upptagande. Såsom vattenfallstyrelsen framhållit, är den för häradsrätterna gällande arbetsordningen ägnad att medföra att rättegången fortsättes, måhända vid flera tillfällen, efter det den tilltalades och hans kamraters tjänstgöring upphört. Då det här gäller en kategori av värnpliktiga, vilkas tjänstgöring i stor utsträckning torde bliva förlagd till en helt annan landsdel än där hemvistet är, måste inställelsen vid rätten i sådana fall bliva förenad med stor olägenhet och kostnad för den tilltalade och för vittnen i målet. Förevarande lilla angelägenhet synes också kunna ordnas oberoende av vilka riktlinjer man finner sig böra uppdraga i behörighetsavseende vid en eventuell reform av den militära rättsskipningen.

Lagrådet hemställer alltså, att i förevarande paragraf stadgas, att åtal skall, där brottet föröfvats i stad, anhängiggöras vid stadens rådstuvurätt men, om rådstuvurätt ej i staden finnes eller brottet föröfvats å landet, vid närmaste rådstuvurätt.

8 §.

Lagrådet:

Förslaget i vad det avser anordnandet av en disciplinär bestraffningsform å förevarande område måste av lätt insedda skäl väcka vissa allvarliga betänkligheter. De tillrättavisningar, som här föreslås, skulle naturligtvis, i överensstämmelse med förhållandet å det militära området, icke kunna överklagas. Men de befälhavare, som inom krigsmakten äga meddela tillrättavisningar, handla härvid alltid under ämbetsansvar; överskrida de i detta fall sin befogenhet, äro de härför underkastade ansvar för förseelse i tjänsten. På förevarande område lär, såsom civilarbetet hittills organiserats, i vissa fall vederbörande arbetsbefäl få anses intaga tjänstemannaställning med ty åtföljande ansvar, men i andra fall torde ej så vara förhållandet, och några bestämmelser till reglerande av denna fråga finnas icke meddelade. Då emellertid antagandet av en särskild strafflag sådan som den nu ifrågavarande torde med nödvändighet förutsätta, att möjlighet beredes för ett ingripande under enklare former i ringare fall än som ett ovillkorligt hänskjutande till domstol skulle erbjuda, i fall förseelsen i fråga anses icke böra lämnas alldeles obeivrad, lär någon anordning lämpligare än den nu föreslagna icke för närvarande stå till buds.

De förseelser, mot vilka tillrättavisning skulle få ifrågakomma, angivas med orden »vårdslöshet eller försummelse i tjänsten i annat fall än som i 5 § avses», d. v. s. annan vårdslöshet eller försummelse än den, som kan betecknas som grov, varjämte tillagts »brott mot ordning och skick». Förslaget är således byggt på en bestämd åtskillnad mellan de områden, där straff, ådömt av domstol, och tillrättavisning, meddelad av vederbörande arbets-

befäl, skulle utgöra rättelsemedlet. Förslaget i denna del synes föga ändamålsenligt och det står icke heller i överensstämmelse med motsvarande föreskrift i strafflagen för krigsmakten. Då i 210 § nämnda lag talas om, att för mindre förseelser och fel mot militär tukt och ordning tillrättavising må användas, innebär detta icke, att dessa smärre förseelser och fel ej skulle kunna bestraffas i den för disciplinmål stadgade ordning; det är åt vederbörande befälhavare förbehållet att efter sitt beprövande meddela tillrättavising eller hänskjuta frågan till regementschefens disciplinära bestraffningsrätt. I överensstämmelse härmed synes icke heller här någon begränsning i fråga om möjligheten att använda tillrättavising böra göras i vidare mån än som följer däraf, att endast mindre förseelser i tjänsten böra få sonas på detta sätt. Härav skulle följa, att förseelser mot vilken som helst föregående paragraf skulle kunna få umgällas med tillrättavising, för så vitt förseelsen i det särskilda fallet är att anse som ringa. Detta erbjuder ju den fördelen, att man ej i bagatellmål behöver göra anmälan till åklagaren, medan å andra sidan även en ringa förseelse under alla förhållanden skulle drabbas av vederbörlig näpst. Vad särskilt angår orden »ordning och skick», synas de knappast här innebära något nytt, då fullgörande av ordningsföreskrifter, på sätt ovan angivits, utgör en tjänsteplikt, vars vårdslösande eller försummande kan medföra ansvar enligt 5 §. Lagrådet hemställer därför, att sistnämnda ord uteslutas, att orden »vårdslöshet eller försummelse» utbytas mot »mindre förseelser» samt att i sammanhang därmed, på sätt redan ovan angivits, den genom inskjutandet av ordet »grov» i 5 § vidtagna begränsningen måtte bortfalla.

Ur protokollet:
A. V. Stenkula.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den
20 mars 1925.*

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden
OHLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Nothin anmäler, efter gemensam beredning med chefen för försvarsdepartementet, lagrådets den 19 i denna månad avgivna utlåtande över det den 6 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till *lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga*.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anför föredraganden:
»Enligt 4 § i förslaget bestraffas vägran av civilarbetare att åtlyda vad arbetsbefälet under tjänstens utövning och i vad som angår tjänsten honom befallt. Den sakkunnige hade föreslagit straff därjämte för underlåtenhet att rätt fullgöra av arbetsbefälet meddelad befallning, därvid, i analogi med motsvarande stadgande i strafflagen för krigsmakten, dylik underlåtenhet, därest avsikten var att hindra verkställigheten av befallningen, i straffhänseende likstälts med vägran. I det remitterade förslaget har icke upptagits någon särskild straffbestämmelse i sistberörda avseeende, utan har dylik försummelse ansetts böra falla under det allmänna stadgandet i 5 §. Lagrådet anför nu, att genom denna begränsning räckvidden av det föreslagna stadgandet väsentligen minskats. Väl vore det sant, att de fall, då olydnad toge formen av en direkt och uttrycklig vägran, ådagalade ett större mått av trots och motsträvighet än de fall, då olydnaden yttrade sig i enbar underlåtenhet att fullgöra befallningen, men varken ur saklig eller lagteknisk synpunkt syntes det lämpligt att särskilja dessa former av olydnad såsom skilda brottstyper. Lagrådet har förty hemställt, att all olydnad mot sådan av arbetsbefälet för visst fall given befallning, som meddelades under tjänstens utövning och i vad som anginge tjänsten, måtte hänföras under denna paragraf, och lagrådet ansåge, att härvid någon åtskillnad icke heller behövde göras mellan olika slag av underlåtenhet. I de fall av underlåtenhet, där någon tydlig avsikt att hindra verkställigheten icke förefunnits, skulle säkerligen högre straff än böter aldrig komma att ådömas. Den av lagrådet

föreslagna utvidgningen skedde enklast genom utbyte av ordet »vägrar» mot »underlåter».

I anledning av vad lagrådet sålunda anfört vill jag framhålla, att enligt strafflagen för krigsmakten skillnad göres mellan vägran att fullgöra förmans befallning och underlåtenhet att fullgöra sådan befallning, låt vara att underlåtenheten för visst fall straffas lika med vägran. Såsom lagrådet självt anför, måste ju även vägran att åtlyda en befallning anses ådagalägga ett större mått av trots och motsträvighet än en blott underlåtenhet härutinnan. I sjömanslagen göres även en väsentlig skillnad mellan ifrågasvarande lydnadsbrott. Sålunda stadgas i 77 § av nämnda lag, att om någon å fartyget anställd sätter sig upp mot befälhavaren och vägrar honom lydnad, straffet skall vara böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårade, fängelse i högst ett år. Underlåtenhet att hörsamma förmans befallningar angående tjänsten kan enligt 62 § bliva föremål för bestraffning av befälhavaren men synes eljest allenast falla under det allmänna stadgandet i 82 §, att om någon å fartyg anställd på annat sätt än förut i lagen är sagt gjort sig skyldig till förseelse i tjänsten, straffet skall vara böter.

Mot lagrådets förslag att särskilt straffbelägga underlåtenheten att fullgöra arbetsbefälets befallningar talar även den omständigheten att det, åtminstone då underlåtenheten icke sker i avsikt att hindra verkställigheten av befallningen, ofta lär vara svårt att draga någon gräns mellan dylikt lydnadsbrott och försummelse i tjänsten, och då det merendels torde vara förenat med svårigheter att styrka sådan avsikt, som nyss är sagd, lär dylika gränfall kunna bliva tämligen talrika. Lagrådets förslag synes även i realiteten innebära en straffskärpning för de fall, då vägran att åtlyda arbetsbefälets befallning föreligger. Om nämligen straffet för underlåtenhet att fullgöra sådan befallning bestämmes till böter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårade, till fängelse i högst sex månader, ligger det nära till hands att anse, att vägran att lyda utgör en synnerligen försvårade omständighet, och att sålunda i många av de fall, då sådan vägran föreligger, fängelse bör ådömas. På grund av vad jag sålunda anfört finner jag icke skäl att i anledning av lagrådets anmärkning vidtaga ändring i förslaget i denna del.

Vid 6 § har lagrådet i anledning av hemställen av vattenfallsstyrelsen förordat, att ifrågasvarande mål skola tillhöra rådstuvurätts upptagande. Såsom framgår av vad jag anfört vid remissen till lagrådet, har jag i princip intet haft att invända häremot, men har jag ansett att tillräcklig anledning icke föreläge att för närvarande föreslå någon avvikelse från gällande allmänna bestämmelser rörande forum, utan borde frågan upptagas i samband med behandlingen av föreliggande kommittéförslag rörande handläggning av militära brottmål och undersökningsärenden i fredstid. Då emellertid lagrådet ansett hinder icke föreligga att redan nu meddela särskilda bestämmelser i förevarande hänseende, har jag ansett mina betänkligheter härutinnan böra vika.

Lagrådet har vid 8 § på anförda skäl hemställt, att ur paragrafens ingress orden »ordning och skick» måtte uteslutas, att orden »vårdslöshet eller försummelse» utbyttes mot »mindre förseelse» samt att i sammanhang därmed den genom inskjutandet av ordet »grov» i 5 § vidtagna begränsningen måtte bortfalla.

I anledning av vad lagrådet sålunda anmärkt vill jag framhålla, att då jag i 5 § föreslagit, att allenast *grov* vårdslöshet eller försummelse i tjänsten skulle straffbeläggas, jag härmed velat förekomma, att bagatellsaker droges inför domstol. Samma resultat synes kunna vinnas enligt lagrådets förslag under förutsättning att arbetsbefälet i tillräcklig utsträckning begagnar sig av möjligheten att å förseelser, som ej äro av svårare art, använda tillrättavisning. Skulle någon tendens framträda att i oträngt mål anlita domstol, lär sådant missbruk kunna förekommas genom instruktioner, som i administrativ väg för arbetsbefälet meddelas. Och då med lagrådets förslag den fördel vinnes, att tillrättavisning kan användas jämväl å mindre förseelser mot övriga föreskrifter i denna lag, anser jag mig böra biträda lagrådets hemställan.

De erinringar, som av lagrådet i övrigt framställts, äro av redaktionell art och hava iakttagits.»

Föredraganden uppläser härefter ett i enlighet med vad sålunda anförts omarbetat förslag till *lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa värnpliktiga (civilarbetare)* och hemställer, att förslaget måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Arvid Torold.